

POZNAJEMO LI SVOJ JEZIK?

NAJOPTIMALNIJI

Čitatelj Zvonimir Jurić u opširnom svojem pismu Uredništvu Jezika među ostalim piše:

„U 'Jeziku' br. 4 iz travnja o. g. . . na stranici 105, u prvome retku, rečenica počinje ovako: 'I najoptimalnije filološko pismo . . .' . . . Zaprepastio sam se nad činjenicom da jezikoslovac (i stručnjak u svojoj struci) može (i smije?) napisati 'najoptimalnije'.”

Čitatelji Jezika koji u svojim dopisima prigovaraju ponekim jezičnim ostvarajima u Jeziku daju dragocjene poticaje za razmišljanje, za ponovo proučavanje nedovoljno ili netočno obrađenih jezičnih problema. Tako je i pismo Z. Jurića dobar povod da se u našem časopisu ponovo raspravi o opravdanosti ili neopravdanosti superlativnih oblika pridjeva tipa *optimalan* jer je u njemu već objavljen jedan s gledištem jednakim Jurićevu.¹

Naš se čitatelj u osudi superlativa *najoptimalniji* poziva na latinski jezik, u kojem je *optimus* superlativ pridjeva *bonus* 'dobar', i utvrđuje da se „od superlativa ne može praviti novi superlativ (kao što se od posvojnog pridjeva ne može činiti novi posvojni pridjev).”

Slazemo se s tvrdnjom da se od superlativa ne tvori superlativ (premda u stilski obilježenu tekstu ne bi bio nemoguć ni oblik *najnajbolji*), ali ovdje se i ne radi o daljem stupnjevanju superlativa nego o komparaciji pozitiva *optimalan*, koja se ostvaruje istim jezičnim sredstvima kao

i komparacija drugih pridjeva s nastavkom *-/a/n* (npr. *jasan, ravan*).

Dakako, nesporazum proizlazi iz logičnih razloga — pretpostavlja se naime da ne može biti *boljega* od *najboljega*. Međutim, jezična logika ne mora uvijek biti logična — logički nije, na primjer, logično da se može biti ispred *prvoga*, pa ipak u našem je jeziku običan superlativ *najprvi*, kao što su obični i superlativi *najdonji, najgornji, najzadnji*, logički također „sumnjivi”, kao što logički nije posve u redu ni potpuna komparacija pridjeva poput *okrugao, ravan, bitan, jasan* i dr.

Jasno je da se ni u latinskom ne pojavljuje superlativ od superlativa. Ali činjenica je da tuđice ne moraju vjerno prenositi svoje značenje iz jezika davaoca, pa ga često i ne prenose nego ga mijenjaju, suzuju, ali i proširuju novim značenjima. S druge pak strane, pridjev *optimalan* nije izravna kontinuanta latinskoga *optimus* u našem jeziku, nego je nastao od novoga latinskoga pridjeva *optimalis*, koji, premda ima superlativno značenje, nije superlativ. A otkad se taj latinski pridjev prilagodio zakonitostima našega jezika i tako podvrgao djelovanju njegova sustava, s latinskim likovima *optimus, optimalis* veže ga samo njegovo podrijetlo.

Značenje toga našega pridjeva nije uvijek maksimalno superlativno — osim značenja 'najpovoljniji, koji najbolje odgovara' B. Klaić mu u svojem Velikom rječniku stranih riječi (Zagreb 1968) daje i značenja 'izvrstan, odličan'. A te se riječi u nas kompariraju. Rijetka su naime optimalna stanja koja u drugačijim uvjetima ne bi mogla biti optimalnija; jedno od mnogih optimalnih svojstava, rješenja

¹ M. Moguš, *Optimalan i minimalan*, Jezik. XX, str. 64.

i sl. u pojedinačnim slučajevima može biti najoptimalnije za skup jedinica podjednakih svojstava.

Prema iznesenom, smatramo dakle da nema razloga prigovorima komparaciji pridjeva *optimalan* i pridjeva njemu sličnih po relativnoj maksimalizaciji svojstava koja izriču svojim pozitivom. Dakako, valja paziti na semantičku funkcionalnost superlativa takvih pridjeva i izbjegavati njegovu uporabu kad god nije nužna.

Antun Šojat

BLATAN, PRAŠAN ILI BLATNJAV, PRAŠNJAV?

V. Arbanas iz Njemačke poslao nam je ovo pitanje:

Češće nailazimo na sporne riječi, ali u većini slučajeva uspijevamo naći rješenje bilo s pomoću rječnika, gramatika, pravopisa i, naravno, pitajući stručnjake (ako su nam „pri ruci“).

Ovaj puta se radi za nas o nečemu težem, nerješivom. Zato vas molim da objasnite razliku između blatan i blatnjav, prašan i prašnjav. Pri rješavanju toga pitanja poslužili smo se primjerom: brašnjav i brašnast, ali bez uspjeha. Jedan poznati stručnjak ponudio nam je ovo rješenje: prašan je auto, prašnjav je put (ako se sastoji od prašine).

Kad bismo imali više raznovrsnih priručnika i kad bi čitatelji imali naviku da više zagledaju u njih, odgovor bi lakše nalazili i neka pitanja ne bi trebalo ni postavljati. Ipak, na postavljeno pitanje odgovor se može naći i u sadašnjim djelima, npr. u radu Sufiksalna tvorba pridjeva u suvremenom hrvatskom ili srpskom književnom jeziku, Rad JAZU, 344, str. 142. i 213. ili u Rječniku dviju Matica. Da se V. Ar-

banas i sjetio da tu pogleda, ako je za prvi rad i znao, i pročitao što tamo piše, možda ne bi bio zadovoljan odgovorom ili ne bi bio siguran u nj jer bi našao da su pridjevi u paru sinonimi, a kad su sinonimi posrijedi, oni uvijek izazivaju nedoumice. Zato će biti korisno da to objasnimo.

Iako su ti pridjevi izvedeni raznim sufiksima, prva dva od *blato* i *prah* ili *prašina* s odbačenim *-in-* i sufiksom *-(a)n*, a druga dva sufiksom *-njav*, ipak su sinonimi. Sinonimi su po tome što je sufiks *-(a)n* semantički prazan. On izvedenici od imenice daje opće pridjevno značenje, a konkretno značenje pridjev dobiva od osnove i od imenice kojoj se takav pridjev pridjeva. Tako pridjevi sa *-(a)n* imaju široku lepezu značenja pa mogu značiti i opskrbljenost, ono što znače pridjevi izvedeni sufiksom *-av*. Tako *blatan auto*, *blatan put* znače: *auto*, *put na kojem ima blata*, a *prašan auto*, *prašan put* – *auto*, *put na kojem ima praha, prašine*.

Sufiks *-njav* iz porodice je sufiksa koji znače opskrbljenost, ali je veoma rijedak sufiks, običnija su s njime samo ta dva spomenuta pridjeva. Po tome su *blatan-blatnjav*, *prašan-prašnjav* sinonimi.

Analogija s *brašnjav-brašnast* i ne može pomoći jer to nije isto. *Brašnjav* je izvedenica sufiksom *-jav* od *brašno* i kako *-jav* izriče opskrbljenost, to pridjev *brašnjav* znači 'posut brašnom' i po tome ima značenje kao i *blatnjav*, *prašnjav*. *Brašnast* po sustavu treba značiti 'sličan brašnu kao brašno' (jer *-ast* po sustavu izriče sličnost), to treba značiti i po propisanoj normi, a to znači i u praksi, npr. u rečenici: „Cuckali su usne kao što su s proljeća u srku pili brašnasto-slatki sok mekih vlati svilnih biljčica.” (M. Božić, Kurlani, Zagreb, 1954., str. 11.)

Drugo je pitanje kako su i zašto nastali sinonimi *blatan-blatnjav*, *prašan-prašnjav*.